

Asia: OM 24/41/2015

Nimilain uudistamistyöryhmän mietintö

Yleisiä huomioita

Lausuntonne:

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) kiittää perusteellisesti valmisteltua ja selkeästi kirjoitettua mietintöä. Työryhmän esitys selkeyttää säännösten käytäntöjä, joita lainsoveltamistilanteissa ollaan toteutettu mutta, jotka eivät ole selkeästi kirjattu voimassaolevaan lakiin.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan lapsi on rekisteröitävä heti syntymänsä jälkeen ja hänellä on syntymästään lähtien oikeus nimeen ja kansalaisuuteen (7 artikla 1 kohta). Sopimuksen 8 artikla 1 kohta velvoittaa sopijavaltioita kunnioittamaan lapsen oikeutta säilyttää henkilöllisyytensä, myös kansalaisuutensa, nimensä ja sukulaissuhteensa niin kuin lainsäädännössä niistä määrätään ilman, että niihin puututaan laittomasti. Sopimus myös velvoittaa ottamaan huomioon kunkin kansan perinteiden ja kulttuurin merkityksen lasten kehityksessä. Sopimuksen 30 artiklan mukaan niissä maissa, joissa on etnisiä, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöryhmiä tai alkuperäiskansoihin kuuluvia henkilöitä, tällaiseen vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaankuuluvalta lapselta ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään. Lapsen oikeuksien sopimus myös velvoittaa sopijavaltioita, että ne takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti (12 artikla 1 kohta). Lapsen oikeuksien yleissopimuksen muita yleisperiaatteita ovat edellä mainitun 12 artiklan lisäksi syrjinnän kieltäminen (2 artikla), lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehitykseen (6 artikla) sekä lapsen edun ensisijaisuus (3 artikla 1 kohta). Lapsella on sopimuksen mukaan oikeus erityiseen suojeluun (3 artikla 2 kohta).

LSKL pitää erittäin valitettavana, että aiemman suunnitelman mukaisesti (Arviomuistio nimilain uudistamistarpeista, OM 11/2016), nykyiseen mietintöön ei ole kirjattu säännösten lapsen edun huomioon ottamista. Arviomuistiossa 11/2016 todettiin: ”Lapsen edun huomioon ottamista koskeva säännös ehdotetaan kuitenkin kirjattavaksi lakiin.” Tämä sai muistiosta tehdyn lausuntotiivistelmän

(OM 26/2016) mukaan laajaa kannatusta. Lausunnolla olevasta mietinnöstä lapsen edun mukainen harkinta on kuitenkin jätetty säännösten mukaisesti pois.

LSKL yhtyy nimilautakunnan näkemykseen, jonka mukaan etunimen tulee aina olla lapsen edun mukainen ja tästä on tärkeä säätää laissa. Lapsen edun nostaminen lain tasolle myös nimioikeudellisten ratkaisujen tueksi noudattaisi yleistä lapsioikeudellista kehityslinjaa. Julkisella vallalla on viimekätinen vastuu lasta koskevassa nimiratkaisussa lapsen ollessa suojeltava yksilö, jolla on myös omat oikeutensa. Lapsen edun mukaisuus tulisi arvioida aina tapauskohtaisesti. Nimilautakunta ehdotti, että lapsen etu otettaisiin uuteen lakiin omana pykälänään samalla tavalla kuin adoptiolaisissa on tehty (adoptiolain 2 §). (Nimilain uudistaminen. Lausuntotiivistelmä, OM 26/2016)
http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1465827275583/Files/OMML26_2016_Nimilaki_50s.pdf

Edellä mainittu nimilautakunnan ehdotus on erittäin kannatettava, sillä nimilainsäädäntöön ehdotetaan nyt selkeitä uudistuksia sekä alaikäisen etu- että sukunimen osalta. On tärkeää, että valintamahdollisuuksia ja päätöksiä ohjaa ja velvoittaa lapsen edun periaate. Asiasta on syytä säätää laintasolla.

Mahdolliset kommentit:

-

1 luku. Etunimi

Etunimien enimmäismäärää ehdotetaan nostettavaksi kolmesta neljään.

Kannatan ehdotusta

Mahdolliset lisäkommentit:

Mietinnössä esitetyt perustelut puoltavat etunimien enimmäismäärän nostamista: etunimien lukumäärää koskeva lisäys on tarpeen, koska kansainvälistymisen myötä yhä useammalla Suomessa asuvalla henkilöllä on tosiasiallisesti enemmän kuin kolme etunimeä tai liittymä sellaiseen nimikulttuuriin, jossa etunimiä voi olla useampia kuin kolme.

Ehdotettu muutos lisää yhtäältä henkilöiden valinnanvapautta omasta ja lapsensa nimestä ja toisaalta vähentää nimiviranomaisen kansainvälisyys-oikeudellisiin liittyviin liittyvää selvitystyötä. Osaltaan parantaa myös yhdenvertaista kohtelua.

Etunimien sukupuolisidonnaisuus ehdotetaan säilytettäväksi. Sukupuolisidonnaisuus olisi jatkossakin harkinnanvarainen edellytys, josta voidaan poiketa erityisestä syystä.

En ota kantaa

Mahdolliset lisäkommentit:

-

Lausuntonne 1 luvusta muilta osin:

LSKL korostaa myös tässä yhteydessä, että lapsen edun periaatteen nostaminen lain tasolle (ei pelkästään perusteluihin) nimioikeudellisten ratkaisujen tueksi on välttämätöntä (ks. LSKL:n lausunnon kohta "Yleisiä huomioita").

LSKL pitää myös kattavana nimilakiluonnoksen 3 §:n mukaisia poikkeusperusteita, joiden nojalla harkinnanvaraisista etunimiedellytyksistä voidaan poiketa. Mietinnön perusteluosiossa tuodaan esille mm. eri kulttuureihin ja uskontoihin liittyvät käytännöt sekä muuna erityisenä syynä nimenhakijan sukupuoli-identiteettiin liittyvät syyt.

2 luku. Sukunimi

Sukunimiyhdistelmien käyttöönotto ehdotetaan sallittavaksi. Sukunimiyhdistelmät olisivat mahdollisia aikuisille esimerkiksi vihittäessä (10 ja 13 §), mutta tietyissä tilanteissa myös lapsille (6 ja 7 §). Ehdotuksen mukaan sukunimiyhdistelmät olisivat sallittuja myös tilanteissa, joihin ei liity perhesuhteiden muutosta.

En ota kantaa

Mahdolliset lisäkommentit:

Vaikka mietinnön ehdotuksiin liittyen on tehty lapsivaikutusten arviointi, ei mietinnössä ole varsinaisesti punnittu eri sukunimiyhdistelmien mahdollisuuksien seurauksia tai mahdollista haittaa lapsille. Lähtökohtaisesti suunnitellut muutokset alaikäisen sukunimen määräytymisen osalta ovat kannatettavia, mutta myös uudistuksen potentiaalisia ongelmia olisi tullut tarkastella kattavammin. Tältä osin lapsivaikutusten arviointi lainvalmistelussa on jäänyt keskeneräiseksi.

LSKL pitää tärkeänä, että mietinnössä korostetaan lakiluonnoksen alaikäisen itsemääräämisoikeutta koskevaa sääntelyä, jonka mukaan 15 vuotta täyttänyt alaikäinen voi myös luopua sukunimiyhdistelmän käyttämisestä, jos hän kokee sen hankalaksi käyttää.

Käytössä olevien sukunimien suoja ehdotetaan säilytettäväksi entisellään

En ota kantaa

Mahdolliset lisäkommentit:

-

Lausuntonne 2 luvusta muilta osin:

LSKL pitää tärkeänä myös 2 luvun osalta lapsen edun nostamista lain tasolle (ks. lausunnon kohta ”Yleisiä huomioita”).

Esityksen 8 § koskee alaikäisen sukunimen määräytymistä adoption perusteella. LSKL korostaa, että adoptioon liittyvistä säännöksistä olisi tarpeen kuulla Valviran adoptiolautakunnan näkemyksiä sekä myös Adoptioperheet ry:n näkemyksiä. LSKL pitää tärkeänä sitä, että lausuntoa on pyydetty Pelastakaa Lapset ry:ltä, jolla on runsaasti kokemusta ja toimintaa adoptioon liittyen.

3 luku. Nimiviranomaiset ja menettelysäännökset

Lausuntonne 3 luvusta:

LSKL pitää hyvänä, että esityksessä on yhdistetty voimassaolevan nimilain 16 a § ja 32 d § omaksi säännökseksi. Esityksen 27 §:stä (Huostaanotetun lapsen nimiasian ratkaiseminen) asia on selkeämmin hahmotettavissa kuin voimassaolevasta nimilaista ja tukee lastensuojelun käytännön toimintaa.

LSKL pitää ongelmallisena esityksen 27 §:n lausetta ”Huostaanotetulle lapselle voidaan antaa sijaisvanhemman sukunimi tämän suostumuksella.”. Esityksen 27 § ensimmäinen lause ja toinen lause ovat asiayhteydeltään erillisiä ja samassa momentissa näin ilmaistuina problemaattisia eivätkä anna selkeää kuvaa lainsäätäjän tarkoituksesta ja tavoitteista.

Esityksen 27 §:n perusteluissa kylläkin tarkennetaan edellytyksiä, joilla sijaisvanhemman sukunimi voidaan lapselle antaa: ”erityisesti silloin, kun lapsen sijoitus tietyssä perheessä on jatkunut pitkään, mahdollisuus muodostaa nimiyhteys sijaisvanhempaan voi olla perusteltu ja lapsen edun mukainen.” LSKL korostaa, että perusteluista tulee käydä huomattavasti selkeämmin ilmi perusteet, jolloin nimiyhteyden muodostaminen sijaisvanhempaan on mahdollista. Näistä keskeisin on lapsen etu, johon kiinteästi liittyy lapsen näkemysten selvittäminen ja huomioon ottaminen lapsen iän ja kehitystason mukaisesti sekä luonnollisesti myös em. pitkään samassa perheessä jatkunut sijoitus. Tilanteessa, jossa 15 vuotta täyttänyt alaikäinen ja huoltaja tai muu laillinen edustaja ovat erimielisiä, ratkaisee alaikäisen oma mielipide. Esityksessä tuodaan esille, että säännös vastaa nykyistä soveltamiskäytäntöä, mutta sitä on selvyiden vuoksi täydennetty sijaisvanhemman suostumusta koskevalla edellytyksellä.

Koska kyseessä on lapsen sukunimen muuttaminen olisi sen paikka luontevammin siihen asiakokonaisuuteen liittyvän säännöksen yhteydessä (esityksen 2 luku). Esimerkiksi mietinnössä on 45 § 2 momentin (Alaikäisen nimen muuttamista koskevat rajoitukset) perusteluissa pohdittu kyseistä 27 §:ään liittyvää asiaa. Jos katsotaan tarpeelliseksi, että se jää säännökseen ”Huostaanotetun lapsen nimiasian ratkaiseminen”, tulee se selkeästi erottaa säännöksen ensimmäisestä lauseesta omaksi momentikseen ja kokonaisuudessaan tarkentaa perusteita ja kirjata ne kyseiseen säännökseen.

4 luku. Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset

Lausuntonne 4 luvusta:

Kyseinen luku sisältää myös adoptioon liittyviä säännösehdotuksia. LSKL pitää tärkeänä, että asiassa kuullaan myös Valviran adoptiolautakuntaa sekä Adoptioperheet ry:n näkemyksiä.

5 luku. Erinäiset säännökset

Lausuntonne 5 luvusta:

LSKL painottaa, että keskeistä alaikäisen osallistumisen oikeuden toetutumisen kannalta on, että alaikäisellä on tosiasiallisesti mahdollisuus vaikuttaa häntä koskevaan päätöksentekoon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. LSKL pitää tärkeänä, että puhevaltaa ja alaikäisen itsemääräämistä koskevien säännösten osalta korostetaan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 4 §:n 2 momentin mukaista velvoitetta, kuten nyt on tehty. Velvoitteen mukaan huoltajan tulee keskustella lasta koskevasta henkilökohtaisesta asiasta tämän kanssa ja päätöstä tehdessään hänen on kiinnitettävä huomiota lapsen mielipiteeseen ja toivomuksiin. Lapsen mielipiteen huomioon ottamista koskeva velvollisuus ei ole mainitun lain mukaan sidottu tiettyihin ikärajoihin. Mietinnössä on todettu selkeyttävästi, että lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettua lakia sovelletaan täydentävästi tämän lain ohella.

LSKL pitää alaikäisen itsemääräämisoikeutta koskevia säännöksiä suurimmilta osin asian/ajanmukaisina. Esityksen 44 § 2 momentin mukaan alaikäisen etu- tai sukunimeä ei voida muuttaa ilman hänen kirjallista suostumustaan, jos hän on täyttänyt 12 vuotta. Esityksen 44 § 2 momentti tekisi mahdolliseksi myös 12 vuotta nuoremmalle henkilölle vastustaa nimensä muuttamista ottaen huomioon alaikäisen iän ja kehitystason mukaiset edellytykset. Esitys vastaa voimassaolevaa lainsäädäntöä.

Viisitoista vuotta täyttänyt alaikäinen käyttää esityksen 44 § 1 momentin mukaan itsenäisesti puhevaltaa huoltajansa tai muun laillisen edustajansa ohella. Ehdotus vastaa nykyistä soveltamiskäytäntöä, mutta voimassaolevan säännöksen sanamuotoa on täsmennetty, mikä hyvin selkeyttää säännöstä. Keskusliitto haluaa tuoda esille, että myös alle 15-vuotias voi olla elämäntilanteessa, jossa hänellä on tarve ja selkeä syy nimen muuttamiseen huoltajien/huoltajan vastustuksesta huolimatta. Toisaalta 15 vuoden ikäraja on myös tehty suojelemaan alaikäistä tämän omilta harkitsemattomilta päätöksiltään, jotka myöhemmin haittaavat hänen elämäänsä. Keskusliitto ehdottaa, että uudistuksen yhteydessä arvioitaisiin myös sitä, millä edellytyksillä alle 15 -vuotias voisi saada nimensä muutetuksi, jos siihen olisi olemassa erityisen painavia perusteita ja se olisi lapsen edun mukaista.

LSKL pitää erittäin hyvänä, että mietinnön perusteluissa korostetaan LSKL:n aiemmassakin lausunnossa esille tuomaa asiaa, ettei lapsen vakava sairaus tai vammaisuus automaattisesti tarkoita sitä, että pääsääntöisesti lapsi olisi kykenemätön ilmaisemaan tahtoaan. Kyse on usein siitä, onko lapselle tarjottu mahdollisuutta ja riittävästi tukea ja apua itsensä ilmaisuun sekä onko hänellä käytössään riittävät keinot/välineet kommunikaatioon.

Esityksen 45 § 1 momentin (Alaikäisen nimen muuttamista koskevat rajoitukset) mukaan ”alaikäisen nimen muuttamista ei ilman erityistä syytä voida hyväksyä, jos lapsen etu- tai sukunimeä on muutettu useammin kuin viisi kertaa ennen kuin hän täyttää 12 vuotta”. Perusteluissa tuodaan esille, että säännös on rajattu alle 12 vuotta täyttäneisiin alaikäisiin, koska lapsen itsemääräämisoikeuden kasvaessa hänen tosiasialliset mahdollisuutensa tehokkaasti vastustaa omaa nimenmuutostaan kasvavat.

Mietinnön perusteluissa ei kuitenkaan tarkemmin tuoda esille, miksi on päädytty juuri lukumäärään viisi. LSKL pitää ongelmallisena esityksen tiedon valossa, että lapsen nimeä voitaisiin muuttaa ilman erityistä syytä viidesti ennen kuin hän täyttää 12 vuotta. LSKL muistuttaa, että lapsen saamasta nimestä muodostuu osa hänen henkilöllisyyttään ja lapsella on oikeus lapsen oikeuksien sopimuksen 8 artiklan mukaisesti säilyttää henkilöllisyytensä ja nimensä. LSKL korostaa, että nimi ilmentää ihmisen identiteettiä ja yksilöi henkilön yhteisössään. Nimen perusominaisuus on pysyvyys. Nimi pitäisi antaa niin harkitusti, ettei olisi syytä muuttaa sitä. Jos nimi täytyy jostain syystä muuttaa, esim. perhesuhteissa tapahtuneen muutoksen vuoksi, muutoksen pitäisi kuitenkin mahdollisimman hyvin turvata pysyvyyttä. Kyseessä ei saisi olla nimen muuttelu, vaan muutos.

Ehdotuksen 45 § 2 momentin mukaan lapsen sukunimeä koskevaa muutosta ei ilman erityistä syytä voida hyväksyä, jos muutos johtaisi siihen, että lapsen nimiyhteys kumpaankin vanhempaan katkeaisi. Nimenmuutosta ei voida ilman erityistä syytä saman momentin mukaan myöskään hyväksyä, jos muutos johtaisi siihen, että perheen alaikäisillä täyssisaruksilla olisi eri sukunimet. LSKL pitää johdonmukaisena, että alaikäisen lapsen nimenmuutostilanteessa sovelletaan lähtökohtaisesti samoja periaatteita kuin lapsen sukunimen määräytymisessä. Lisäksi mietinnössä esitetyt poikkeustilanteet ovat perusteltuja.

6 luku. Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

Lausuntonne 6 luvusta:

-

Liitelait

Työryhmän ehdotukseen sisältyy ehdotus muuttaa rekisteröidystä parisuhteesta annettua lakia muun muassa siten, että laista poistetaan rajoitus, jonka perusteella rekisteröidyn parisuhteen osapuoliin ei sovelleta nimilain puolison sukunimeä koskevia säännöksiä. Uusia parisuhteita ei ole enää voinut rekisteröidä 1 päivästä maaliskuuta 2017 lähtien, joten muutos soveltuisi vain rekisteröidyn parisuhteen kuluessa tai parisuhteen purkautumisen jälkeen tehtyihin nimenmuutoksiin.

Kannatan ehdotusta

Mahdolliset lisäkommenttinne:

-

Yksityiskohtaisia huomioita

Pykäläkohtaiset tekniset huomiot:

Katso LSKL:n lausunnon kohta 3. LUKU ja siinä esityksen 27 §:ään liittyvät kommentit.

Alanen Olli
Lastensuojelun Keskusliitto

Pollari Kirsi
Lastensuojelun Keskusliitto